

Соціальне сирітство як наслідок міграційних процесів у сучасній Україні

Х. В. Чернописька

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

УДК: 316.4.063:[316.346-058.862](477):314.15«20»

doi: 10.15421/1717131

У вступі висвітлено актуальність проблематики соціального сирітства, що виникає через трудову еміграцію з України. Дано визначення транснаціональної сім'ї та наведено основні ризики, які вона несе у вихованні дітей. З'ясовано основні дослідження науковців, які займаються цією соціальною тематикою. Відтак, на основі отриманої інформації було окреслено мету статті, а саме – виявлення особливостей соціального сирітства, яке виникає внаслідок міграційних процесів у сучасному українському суспільстві.

В основній частині окреслено труднощі, які виникають у дітей трудових мігрантів через просторову та часову дисперсію між ними та їхніми батьками. Таким чином, можна говорити про виникнення у цих дітей таких елементів емоційної депривації, як брак батьківської любові, самотність, відчуженість, втрата емоційного зв'язку; про відсутність належної (безпосередньої) комунікації між дітьми та батьками; про послаблення первинного соціального контролю і, як наслідок, вдавання дітей до девіантної поведінки; погіршення успішності в навчанні після від'їзду батьків чи одного з них та матеріальна гіпертрофія.

У висновку зазначено, що справді у дітей трудових мігрантів виникають ті ж проблеми, що й у дітей, чії батьки офіційно позбавлені батьківських прав, тобто в реальних соціальних сиріт. Однак, для констатації факту поширення соціального сирітства в транснаціональних сім'ях, які є наслідком трудової міграції, необхідні подальші емпіричні дослідження.

Ключові слова: трудова міграція; транснаціональна сім'я; діти трудових мігрантів; соціальні сироти; комунікація; емоційна депривація; первинний контроль; девіантна поведінка

Social orphanhood as a consequence of migration processes in modern Ukraine

K. V. Chornopyska

Lviv national university after Ivan Franko, Lviv, Ukraine

According to the theory of organizations, a comprehensive development of the country is possible only with the targeted effective functioning of all its elements. Territorial and administrative components of any state are grassroots structural units that form its administrative and territorial division. Necessity of administrative reform came up simultaneously with the independence of Ukraine. Absence of political will, changes in political system and periodic elections and crisis hold over this process.

Main problem on the way of building effective administrative and system of giving public service is the division of power between local government and central administration. Division of power, financial resources and control are three whales, that made base for an effective model of local self-government. Key-problems of implementation administrative reform in Ukraine are: 1) the principle of «voluntary» community association, 2) it is impossible to reform the local government without changes to the Constitution, 3) local elections take place on the old territorial basis, 4) conservatism of the local elite and the reluctance to change anything at all.

Moreover the key-myth is that the administrative-territorial structure of the country will be radically changed, and in fact the map of Ukraine will be re-mapped. The reality is that the major changes will affect the local level - the community, the number and boundaries of regions and districts will not be changed.

The practical implementation of the administrative reform involves changes in three dimensions: 1) territorial (change of administrative-territorial system), 2) administrative (delegation of significant powers to the local level, change of power vertical), 3) financial (redistribution of budget funds in order to target them to community level).

To summarize, the political consensus on the model of the territorial structure of Ukraine and on the status of the Donbas is necessary for the successful implementation of the administrative reform. Administrative reform should be aimed primarily at satisfying the needs of the community in order to improve their standard of living and provide quality management services.

Keywords: labor migration; transnational family; children of labour migrants; social orphans; communication; emotional deprivation; primary control; deviant behavior

Цитування даної статті: Чернописька Х. В. Соціальне сирітство як наслідок міграційних процесів у сучасній Україні / Х. В. Чернописька // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 10. – С. 43-47. doi: 10.15421/1717131

Citation of this article: Chornopyska, K. V. (2017). Sotsial'ne syryt'stvo yak naslidok mihratsiynykh protsesiv u suchasniy Ukraini [Social orphanhood as a consequence of migration processes in modern Ukraine]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 20 (10), 43-47. doi: 10.15421/1717131 (in Ukrainian).

Received: 15.09.2017

Accepted: 16.10.2017

Социальное сиротство как следствие миграционных процессов в современной Украине

К. В. Чернопиская

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, Украина

Во введении отражены актуальность проблематики социального сиротства, возникающее из-за трудовой эмиграции из Украины. Дано определение транснациональной семьи и приведены основные риски, которые она несет в воспитании детей. Выяснены основные исследования и ученых, занимающихся этой социальной тематикой. Следовательно, на основе полученной информации, была обозначена цель статьи, а именно - выявление особенностей социального сиротства, которое возникает в результате миграционных процессов в современном украинском обществе.

В основной части обозначены проблемы, которые возникают у детей трудовых мигрантов из-за пространственной и временной дисперсии между ними и их родителями. Таким образом, можно говорить о возникновении у этих детей таких элементов эмоциональной депривации, как недостаток родительской любви, одиночество, отчужденность, потеря эмоциональной связи; об отсутствии надлежащей (непосредственной) коммуникации между детьми и родителями; об ослаблении первичного социального контроля и, как следствие, притворство детей к девиантному поведению; ухудшение успеваемости в учебе после отъезда родителей или одного из них и материальная гипертрофия.

В заключении указано, что действительно у детей трудовых мигрантов возникают те же проблемы, что и у детей, чьи родители официально лишены родительских прав, то есть в реальных социальных сирот. Однако, для констатации факта распространения социального сиротства в транснациональных семьях, которые являются следствием трудовой миграции, необходимы дальнейшие эмпирические исследования.

Ключевые слова: трудовая миграция; транснациональная семья; дети трудовых мигрантов; социальные сироты; коммуникация; эмоциональная депривация; первичный контроль; девиантное поведение

Постановка проблеми. Сучасна українська трудова міграція має транснаціональний характер, а її специфікою є поширення моделі транснаціональної сім'ї – тобто сім'ї, в якій батьки або один з них бере участь у вихованні своєї дитини не в повному обсязі, а безпосередній догляд передоручає іншим членам родини, оскільки фізично перебуває поза родиною [6, с. 4]. Це сім'я, яка одночасно проживає в двох і більше країнах і продовжує підтримувати зв'язки на відстані.

Транснаціональна сім'я є таким середовищем, що несе в собі певні ризики, які можуть деформувати структуру особистості дитини та позначитись на її соціально-психологічному стані чи, в гіршому випадку, на якості життя в цілому. Революція у засобах зв'язку звісно забезпечила мігрантам реальну можливість підтримувати тісний і постійний контакт з домівкою. Проте, це не зменшує фізичну відстань між батьками та залишеними дітьми, а просторова дисперсія між ними має суттєвий вплив на родинне життя та на процес виховання зокрема.

У дітей трудових мігрантів, через безпосередню фізичну відсутність батьків, виникає багато тих же труднощів (проблем), які актуальні для дітей, чії батьки чинним законодавством позбавлені батьківських прав. У цьому зв'язку, є підстави вважати, що ці діти можуть створити окрему категорію так званих «соціальних сиріт». Це ставить перед українським суспільством та науковою спільнотою нові виклики, серед яких важливим є допомогти транснаціональним сім'ям у вирішенні їх соціальних проблем задля запобігання відтворення «соціального сирітства» наступними поколіннями.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема соціального сирітства є предметом міждисциплінарних досліджень. Вона знаходить своє відобра-

ження в працях психологів, педагогів, економістів та соціологів. Зокрема, виклики у дітей з транснаціональних сімей досліджує М. Колісниченко. Я. Бордіян вважає, що у неповній сім'ї дитині не забезпечується повноцінне піклування, що й зумовлює виникнення такого явища, як соціальне сирітство. А Є. Вірць доходить висновку, що транснаціональна міграція призводить до «відтоку догляду» за дітьми. Практичні дослідження проблем у сім'ях трудових мігрантів належать О. Іванковій-Стецюк, Г. Селещуку та В. Сусаку. Серед закордонних дослідників транснаціональних сімей варто звернути увагу, зокрема, на роботи Д. Бречесон (Breceson D.) та У. Вуорелла (Vuorella U.).

Незважаючи на наявність порівняно великого масиву праць з зазначеної тематики, більшість з них все ж таки має теоретичний характер та практично не досліджено соціальне сирітство в контексті трудової міграції.

Метою дослідження є виявлення особливостей соціального сирітства, яке виникає внаслідок міграційних процесів у сучасному українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Перед будь-якою транснаціональною родиною постає багато різних викликів. Найбільш очевидно проблемою в транснаціональних сім'ях є розрив між її членами та, відповідно, відсутність належної комунікації, що, на нашу думку, і призводить до виникнення інших питань. Зокрема, відсутність батька або матері призводить до того, що у дитини розвивається низка комплексів, пов'язаних з відсутністю внутрішньої гармонії. У цих дітей з'являється заздрість до дітей, у яких є хороші, дружні сім'ї. Дослідники стверджують, що такі діти відчувають нестачу любові і приречені на самотність [2, с. 79].

Виховна функція в транснаціональних родинах не виконується повною мірою і через відсутність

цілеспрямованого впливу батьків на формування суспільно визнаних візрів поведінки та максимальний розвиток індивідуальних особливостей дітей. Проблема загострюється ще й через відсутність щоденних взаємин, які б дали змогу дітям вибирати та переосмислювати людські цінності та способи поведінки.

Відсутність безпосередньої близькості дітей з батьками-мігрантами складає для них загрозу емоційної депривації – брак батьківської любові, відчуженість від батьків, самотність, спричинену відсутністю батьків, що в сукупності веде до втрати тісних емоційних зв'язків. Труднощі у налагодженні емоційних зв'язків з рідними батьками відбиваються в подальшому у налагодженні контактів з іншими людьми.

А це може призводити до браку стійкості в житті уже дорослої людини, яка у дитячому віці була позбавлена належної емоційної підтримки, адже тільки гармонійна сім'я може стати для дитини надійним тилом та основою стабільності в зовнішньому світі. Гіршою є ситуація, коли, через постійне відчуття загостреної потреби в емоційній близькості з батьками, діти трудових мігрантів в разі її незадоволення вдаються до відчуження чи повної ізоляції.

Про зазначений вище аспект проблеми Я. Бордіян говорить як про відчуття родинного дискомфорту [2]. Відчуваючи себе самотніми без рідних батьків, вони бояться говорити про труднощі, які у них виникають, з чужими людьми. Нездатність розв'язувати навіть найбільш прості проблеми породжує у дітей комплекс неповноцінності, який підсилюється відсутністю своєчасної підтримки у нових життєвих обставинах, відсутністю можливості переорієнтувати хибні установки й точки зору чи запропонувати альтернативні шляхи додання труднощів тощо.

Науковці особливо звертають увагу на відсутності матері у процесі виховання дітей. Як зазначає В. Журавльов, міграція матерів неминуче призведе до розподілу гендерних ролей в сім'ї і може мати значно серйозніші негативні наслідки в догляді за дітьми, ніж міграція батьків [5, с. 162]. Зокрема, в рамках соціологічного дослідження «Діти трудових мігрантів: особливості поведінки» спеціалісти дійшли висновку, що ймовірність виникнення синдрому емоційної депривації збільшується тоді, коли дитина гостро відчуває саме відсутність матері [7]. Можемо припускати, що це пов'язано з наступним: батько, який їде за кордон на роботу, хоч і покидає дітей на тривалий час, проте він традиційно виконує свою роль годувальника сім'ї.

Родинне виховання завжди здійснюється в реальному житті і повсякденній діяльності сім'ї, а його успіх значною мірою залежить від організації домашнього побуту. У неповній сім'ї важко говорити про звичну організацію такої діяльності та побуту, адже, як і будь-який колектив, сім'я може

успішно функціонувати та розвиватися лише за наявності усіх її членів, усвідомлення спільних інтересів та цілей, взаємної турботи та здорової атмосфери [8].

Особи (родичі чи близькі друзі), які залишаються із дітьми трудових мігрантів, у більшості випадків не є офіційними опікунами [4]. Як наслідок, вони недостатньо усвідомлюють свою відповідальність за виховання та розвиток цих дітей. Для них основним обов'язком залишаються фізіологічні потреби дітей. Натомість з внутрішніми проблемами діти трудових емігрантів залишаються наодинці.

Оскільки в переважній більшості батьки (чи один із них) передоручають безпосередній догляд за своїми дітьми літнім родичам (бабусям чи дідусям), то є підстави вважати, що у дітей трудових мігрантів можуть виникати проблеми з навчанням, особливо коли мова йде про навчання в школі. З огляду на те, що сучасна освіта розвивається досить швидко та стрімко, людям старшого віку важко встигати за її темпами і через це їхня допомога дітям та підліткам у навчанні може виявитися не зовсім ефективною.

Ще однією проблемою є зниження мотивації дітей трудових мігрантів до навчання та майбутнього працевлаштування. Бачачи досвід своїх батьків, діти можуть вирішити, що освіта не гарантує їм ні достойної професії, ні забезпеченого майбутнього.

Сім'я є також і важливим інститутом первинного соціального контролю. Його послаблення через розірваний або відсутній зв'язок з батьками має негативні наслідки для суспільства, оскільки саме та категорія дітей, яка залишається без нагляду та контролю батьків, нерідко потрапляє у небезпечне середовище спілкування та піддається негативному його впливу. Чималі кишенькові гроші дітей трудових мігрантів та послаблений контроль за ними може призводити до того, що вони стають постійними клієнтами комп'ютерних та нічних клубів, де вчать курити, «пити», а в гіршому випадку і вживати наркотичні засоби. В сукупності це може збільшувати ймовірність попадання цих дітей під вплив вуличних банд та їх вдавання до девіантної поведінки.

Говорити категорично про девіантну поведінку у дітей трудових мігрантів як абсолютно стійке утворення ми не можемо, оскільки це скоріше проблема психологічного характеру. Зокрема, вона зумовлена сумом за батьками, неможливістю звернутися до них за порадою, пригніченим станом, зацмленою потребою в самоповазі, нестачею батьківської ласки тощо. Тому при визначенні девіантності у дітей трудових мігрантів «слід застосовувати термін «девіантний» щодо конкретного вчинку, а не особистості підлітка в цілому» [9, с. 451].

Міграція одного чи обох дорослих членів ро-

дини за кордон без сумніву сприяє покращенню їхнього матеріального становища. Проте, на жаль, є і протилежний бік економічного благополуччя транснаціональних сімей. Адже цілком ймовірно, що забезпечений батьками гідний матеріальний статус може викликати ситуацію, коли споживчі інтереси у їхніх дітей домінуватимуть над сімейними цінностями. В. Авраменко стверджує, що трудова міграція чинить негативний вплив на ментальність і сімейні цінності молоді в транснаціональних сім'ях в Україні, заохочуючи меркантильні й егоїстичні інтереси в особистих відносинах і послаблюючи родинні зв'язки [1, с. 47].

Дуже важко не погодитись з автором, оскільки є така частина дітей з родин мігрантів, які слідують прикладу батьків, для яких цілком прийнятно стає особиста модель життєвого шляху як заробітку на життя за кордоном. Заперечити, що поведінка кожного члена родини відображається на житті іншого члена ми також не можемо. На жаль, не всі батьки це розуміють, тому сьогодні ми не раз стаємо свідками того, як родини втрачають сенс свого буття, гублять своє справжнє щастя.

Є. Вірц на основі результатів емпіричних досліджень розглядає деякі стратегії догляду за дітьми в емігрантських сім'ях. На її думку, транснаціональна міграція і виникнення одночасно з нею транснаціонального способу життя та транснаціональних сімей зумовлює виникнення нових структур і стратегій в забезпеченні домашнього догляду, які вона називає «мережами транснаціонального догляду» [3, с. 125].

Найбільш поширеною є так зване «Skype-материнство», яке стало інструментом участі у повсякденному житті родини та контролю за дітьми на відстані. Проте говорити про високу ефективність цієї стратегії доволі складно. В першу чергу вона понижується через те, що після розмови з батьками дітей проконтролювати неможливо. З іншого боку, враховуючи те, що дорослі їдуть за кордон на роботу, часу на «Skype-розмови» не так уже й багато.

Науковці говорять про загрозу стигматизації для дітей із транснаціональних сімей. Вона вира-

жаються у «прискоренні появи у свідомості дітей трудових мігрантів метанаративів жертви в результаті дії таких чинників, як нешире «співчуття» знайомих, перманентні апелювання фактичних опікунів до оточення з метою привернути увагу до своєї персони, культивування тим із батьків, що знаходяться за кордоном, надмірного почуття провини тощо» [6, с. 18]. З іншого боку, провав навіть елементарного акту жалю чи співчуття оточуючих (друзів, сусідів, учителів) може важко переживатися дітьми трудових мігрантів, породжуючи непередбачувані наслідки для них.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи сказане вище, можна виділити такі проблеми, з якими стикаються діти мігрантів:

- проблеми психологічного характеру;
- ускладнення виховного процесу;
- проблеми комунікації;
- послаблення первинного соціального контролю;
- проблеми з навчанням;
- схильність до девіантної поведінки.

Вищеперелічені проблеми дають підстави стверджувати, що дитинство дітей трудових мігрантів проходить без повноцінної сім'ї, вони зіштовхуються з рядом тих же труднощів що й діти, офіційно позбавлені батьківського піклування. Тому бачимо доцільність виділити їх в окрему соціально-демографічну категорію. Однак, говорити про чітко виражені ознаки «соціального сирітства» серед дітей трудових мігрантів достатніх підстав немає. Для визначення соціального сирітства в контексті міграційних процесів як масового явища необхідні емпіричні дослідження з зазначеної проблематики.

Також у подальшому напрямками наукових розвідок в рамках окресленої теми можуть стати дослідження впливу на виникнення явища сирітства таких факторів, як тривалість розлуки між батьками і дітьми та вік дітей на початку трудової міграції батьків, а також дослідження проявів соціального сирітства як латентного явища, що має місце у сім'ях, які функціонують без контексту міграції.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Авраменко В. Молодь транснаціональних сімей в Україні: «вдплив мізків» і вибір моделей життєвого шляху / В. Авраменко // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та шляхи їх розв'язання. – Львів : Вид-во НУ «Львівська Політехніка», 2012. – С. 47–53.
2. Бордіян Я. Соціальне сирітство як один із наслідків існування транснаціональних сімей / Я. Бордіян // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та шляхи їх розв'язання. – Львів : Вид-во НУ «Львівська Політехніка», 2012. – С. 74–81.
3. Вірц Є. Стратегії догляду в українських транснаціональних сім'ях: перші висновки / Є. Вірц // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та шляхи їх розв'язання. – Львів : Вид-во НУ «Львівська Політехніка», 2012. – С. 124–131.
4. Гевчук Н. Організація виховної роботи з дітьми трудових мігрантів в умовах загальноосвітнього навчального закладу. / Н. Гевчук. – Кам'янець–Подільський, 2011. – 128 с.
5. Журавлев В. Осмысление феномена транснациональной семьи и миграционных процессов в Украине: взгляд социосинергетики / В. Журавлев // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та

шляхи їх розв'язання. – Львів : Вид-во НУ «Львівська Політехніка», 2012. – С. 158–161.

6. Іванкова–Стецюк О. Виклики та адаптаційні резерви полілокальних родин українських трудових мігрантів : монографія / О. Іванкова–Стецюк, Г. Селешук, В. Сусак. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України; Комісія УГКЦ у справах мігрантів, 2011. – 104 с.

7. Карітас України. Звітні матеріали соціологічного дослідження «Діти трудових мігрантів: особливості соціальної поведінки» в рамках проекту «Допомога дітям вулиці». – Львів, 2009. – Режим доступу: http://caritasua.org/index.php?option=com_content&task=view&id=220&Itemid=23

8. Ключковська І. Транснаціональна сім'я у світовому та українському контекстах / І. Ключковська // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та шляхи їх розв'язання. – Львів : Вид-во НУ «Львівська Політехніка», 2012. – С. 30–46.

9. Шибаніц В. Соціально–психологічні аспекти соціалізації дітей–членів транснаціональних сімей / В. Шибаніц // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та шляхи їх розв'язання. – Львів : Вид-во НУ «Львівська Політехніка», 2012. – С. 444–453.

REFERENCES

1. Avramenko, V. (2012). Molod' transnatsional'nykh simey v Ukrayini: «vidplyv mizktiv» i vybir modeley zhyttyveoho shlyakhu [Youth of transnational families in Ukraine: «brain drain» and choice of life-style models]. *Transnatsional'ni sim'yi yak naslidok ukrayins'koyi trudovoyi emigratsiyi: problemy ta shlyakhy yikh rozv'yazannya: 47-53*. L'viv: Vyd-vo NU «L'vivs'ka Politekhnikha» (in Ukrainian)

2. Bordiian, Ya. (2012). Sotsialne srytstvo yak odyn iz naslidkiv isnuvannia transnatsionalnykh simei [Social Orphanhood as an Outcome of Transnational Families Existence]. *Transnatsional'ni sim'yi yak naslidok ukrayins'koyi trudovoyi emigratsiyi: problemy ta shlyakhy yikh rozv'yazannya: 74-81*. L'viv: Vyd-vo NU «L'vivs'ka Politekhnikha». (in Ukrainian)

3. Virts, Ye. (2012). Stratehiyi dohlyadu v ukrayins'kykh transnatsional'nykh sim'yakh: pershi vysnovky [Care-strategies in Ukrainian Transnational Families: First Results]. *Transnatsional'ni sim'yi yak naslidok ukrayins'koyi trudovoyi emigratsiyi: problemy ta shlyakhy yikh rozv'yazannya: 124-131*. L'viv: Vyd-vo NU «L'vivs'ka Politekhnikha» (in Ukrainian)

4. Hevchuk, N. (2011). Orhanizatsiya vykhovnoyi roboty z dit'my trudovykh mihrantiv v umovakh zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu [Organization of educational work with children of labor migrants in the conditions of a comprehensive educational institution]. Kam'yanets'-Podil's'kyi (in Ukrainian)

5. Zhuravlev, V. (2012). Osmyslenie fenomena transnatsional'noj sem'i i migratsionnykh processov v Ukraine: vzgljad socio-sinergetiki [Understanding the Transnational Family's Phenomena and Migration Processes in Ukraine: A View of Socio-Synergetics]. *Transnatsional'ni sim'yi yak naslidok ukrayins'koyi trudovoyi emigratsiyi: problemy ta shlyakhy yikh rozv'yazannya: 158-161*. L'viv: Vyd-vo NU «L'vivs'ka Politekhnikha» (in Russian)

6. Ivankova-Stetsyuk, O. & Seleshchuk, H. & Susak, V. (2011). Vyklyky ta adaptatsiyni rezervy polilokal'nykh rodyn ukrayins'kykh trudovykh mihrantiv : monohrafiya [The Challenge and Adaptational Reserves of Ukrainian Labour Migrants' Polilocal Families]. L'viv: Instytut rehional'nykh doslidzhen' NAN Ukrayiny; Komisiya UHKTs u spravakh mihrantiv (in Ukrainian)

7. Karitas Ukrayiny. Zvitni materialy sotsiolohichnoho doslidzhennya «Dity trudovykh mihrantiv: osoblyvosti sotsial'noyi povedinky» v ramkakh proektu «Dopomoha dityam vulytsi» [Children of migrant workers: features of social behavior]. (L'viv: 2009). Access: http://caritasua.org/index.php?option=com_content&task=view&id=220&Itemid=23 (in Ukrainian)

8. Klyuchkovs'ka, I. (2012). Transnatsional'na sim'ya u svitovomu ta ukrayins'komu kontekstakh [Transnational family in the world and Ukrainian contexts]. *Transnatsional'ni sim'yi yak naslidok ukrayins'koyi trudovoyi emigratsiyi: problemy ta shlyakhy yikh rozv'yazannya: 30-46*. L'viv: Vyd-vo NU «L'vivs'ka Politekhnikha» (in Ukrainian)

9. Shebanits, V. (2012). Sotsial'no-psykholohichni aspekty sotsializatsiyi ditey-chleniv transnatsional'nykh simey [Socio-psychological aspects of the socialization of children-members of transnational families]. *Transnatsional'ni sim'yi yak naslidok ukrayins'koyi trudovoyi emigratsiyi: problemy ta shlyakhy yikh rozv'yazannya: 444-453*. L'viv: Vyd-vo NU «L'vivs'ka Politekhnikha» (in Ukrainian)

Чорнописька Христина Василівна – аспірант

Львівський національний університет імені Івана Франка

Адреса: 79000, Львів, вул. Січових Стрільців, 1

E-mail: Kristina.ilyk@gmail.com

Chornopyska Khrystyna V. – postgraduate

Lviv national university after Ivan Franko

Address: 1, Sichovykh Striltsiv Str., 79000, Lviv, Ukraine

E-mail: Kristina.ilyk@gmail.com

ORCID 0000-0002-1200-4055